

Jakub Bornio, Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Damian Szacawa

Infrastruktura graniczna na północno-wschodnim odcinku Unii Europejskiej: Litwa, Polska

W Polsce, na granicach z Białorusią i Rosją, od kilku lat konsekwentnie budowany jest system detekcji optoelektronicznej, który w rezultacie doświadczeń wynikających z kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią został uzupełniony o czujniki sejsmiczne i fizyczne bariery. Systemy są ciągle udoskonalane i rozbudowywane. Najnowsza zaporę elektroniczną na granicy z obwodem królewieckim (OK) ma zostać ukończona pod koniec września 2023 r. Z kolei na Litwie, ze względu na naturalny charakter granic, inwestycje dotyczą głównie systemów monitorujących. Jednocześnie w ostatnim czasie widoczna jest intensyfikacja współpracy między państwami, zarówno w zakresie wymiany doświadczeń, jak i dostarczania materiałów budowlanych oraz systemów monitorujących granicę.

Polska. Systemowe wzmocnienie infrastruktury ochrony granic Polski z Rosją i Białorusią zapoczątkowano już w 2013 r., a więc jeszcze przed wybuchem wojny rosyjsko-ukraińskiej. Na terenie Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Straży Granicznej (WMoSG) rozpoczęto wtedy program budowy sześciu wież obserwacyjnych, wyposażonych w systemy optoelektroniczne umożliwiające całodobowy nadzór nad granicą. Wieże oddano do użytku w 2015 r. W obliczu pogłębiającej się destabilizacji Ukrainy i zagrożeń generowanych przez Rosję w 2015 r. podnoszono jednocześnie zdolności obronne Straży Granicznej (SG), m.in. poprzez przywrócenie do użycia broni dłużej czy przeprowadzenie zakupu znacznej ilości amunicji i wozów patrolowych. O narastającej presji ze strony Rosji świadczyło m.in. penetrowanie przestrzeni powietrznej RP przez bezzałogowe statki powietrzne. W 2016 r. SG odnotowała cztery takie naruszenia przy granicy z OK. Proces rozbudowy i modernizacji systemów rozpoznania optoelektronicznego kontynuowano w kolejnych latach. W 2016 r. podjęto decyzję o budowie kolejnych sześciu wież obserwacyjnych na obszarze Podlaskiego Oddziału SG (PoSG), a w 2019 r. – o modernizacji kolejnych trzynastu, w tym dwóch na obszarze PoSG i siedmiu na obszarze Nadbużańskiego Oddziału SG. W 2023 r. zakończył się kolejny program modernizacyjny, w ramach którego w systemy obserwacji doposażono kolejne 22 wieże. SG dysponuje obecnie 50 zaawansowanymi systemami optoelektronicznymi na wieżach rozlokowanych wzdłuż wszystkich granic będących granicami zewnętrznymi UE.

Wieże obserwacyjne rozlokowane są na różnych odcinkach granicy i w różnej odległości od siebie. Obiekty mają wysokość sięgającą kilkudziesięciu metrów i są wyposażone m.in. w kamery światła dziennego wysokiej rozdzielczości, kamery termowizyjne czy dalmierze laserowe. Chłodzone kamery termowizyjne pozwalają funkcjonariuszom SG na wykrywanie obiektów z odległości kilkunastu kilometrów. Wieże są zintegrowane z Lokalnymi Ośrodkami Nadzoru w placówkach SG, z których prowadzi się obserwacje, oraz z aplikacjami pozwalającymi na geolokalizację obserwowanych obiektów, co usprawnia wysyłanie patroli w obszar zainteresowania.

W związku z wystąpieniem nowego charakteru zagrożeń transgranicznych pod postacią sztucznie wykreowanego kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią i weaponizacją migracji przez służby tego państwa Polska rozpoczęła wzmocnienie systemów odporności poprzez budowę zapory na granicy z tym państwem. Decyzję o wzniesieniu 186-kilometrowej zapory Sejm RP podjął 29 października 2021 r., a prace rozpoczęto już na początku 2022 r. W czerwcu 2022 r. zakończyła się budowa fizycznej części zapory, choć ostatni etap uruchamiania jej elektronicznego podsystemu sfinalizowano dopiero rok później ze względu na trudne warunki terenowe na jednym z odcinków (150-metrowym). Odnotowano również nieznaczne trudności na innych odcinkach, związane z opóźnieniami w dostawach kamer. System fizyczny jest rozciągnięty wzdłuż całej granicy z Białorusią, tam gdzie nie opiera się ona na przeszkodach wodnych, natomiast system elektroniczny jest o 20 km dłuższy

i obejmuje nadzorem również fragmenty wód granicznych. Na całość zapory składają się: wysoki na 5,5 m płot ze stalowych słupów, zwieńczony drutem kolczastym, 3 tys. kamer światła dziennego i termowizyjnych, 400 km kabli detekcyjnych (w tym czujników sejsmicznych) oraz zaplecze techniczne. Obecnie planowane jest dalsze wzmocnienie ochrony odcinków rzecznych, również przy użyciu środków zagranicznych (UE, EFTA i innych).

Pod koniec 2022 r. budowę zapory rozpoczęto także na granicy z Rosją (OK). Decyzję o rozciągnięciu na całej długości blisko 210-kilometrowej granicy lądowej zapory z drutu ostrzowego podjęto w związku z obawami, jakie wywołało uruchomienie czarterowych połączeń lotniczych z Afryki i Bliskiego Wschodu do OK. Politykę tę następnie kontynuowano. W kwietniu 2023 r. rozpoczęto prace nad stworzeniem na granicy z OK bariery elektronicznej podobnej do funkcjonującej na granicy z Białorusią. Docelowo ma ona być wyposażona w 3 tys. kamer światła dziennego i termowizyjnych oraz 200 km kabli detekcyjnych. Bariera ma być w pełni zintegrowana z sześcioma znajdującymi się na obszarze WMoSG wieżami obserwacyjnymi i innymi systemami rozpoznania. Zakończenie prac planowane jest pod koniec września 2023 r.

Litwa. Prace nad budową bariery fizycznej na granicy z Rosją (OK) rozpoczęto już w 2017 r., kiedy wykonano dwumetrowe metalowe ogrodzenie segmentowe o długości 45 km, od trójstyku granic w Wisztyńcu. Ponieważ większość granicy litewsko-rosyjskiej przebiega wzdłuż Niemna (109 km), celem było wzmocnienie ochrony granic nie tyle poprzez budowę fizycznych barier, ile przez inwestycje w systemy monitorujące. Podczas gdy na początku 2019 r. monitoring obejmował 69% granicy z Rosją, do końca roku było to już ponad 80%.

Następnie, w sierpniu 2021 r., Gabinet Ministrów zatwierdził instalację bariery fizycznej na granicy z Białorusią w związku z falą nielegalnej migracji. W 2022 r. zgodnie z planem zakończono główne prace związane z montażem ogrodzenia na długości ok. 550 km (całkowita długość granicy Litwy z Białorusią wynosi 679 km, z tego ponad 100 km przebiega wzdłuż brzegów rzek i jezior, na których nie zainstalowano bariery fizycznej; ogrodzenie nie powstanie także w rezerwach przyrody, zalesionych terenach podmokłych czy innych miejscach, które ze względu na trudne warunki naturalne są nieprzejezdne i pełnią funkcję naturalnej bariery). Ogrodzenie to stanowi czterometrowy płot, składający się z drutu kolczastego lub bariery stalowej zwieńczonej drutem kolczastym. Ze względu na warunki naturalne w projekcie konieczne było zastosowanie niestandardowych rozwiązań. M.in. na terenach bagnistych zaprojektowano most pontonowy o długości 441 m, na którym zamontowano segmenty ogrodzenia. Ponadto w niektórych miejscach słupki ogrodzeniowe przedłużano 2-3 razy, tak aby opierały się na stabilnym podłożu.

W najbliższym czasie Litwa planuje zakup nowoczesnych systemów monitorujących w celu zapobiegania nielegalnemu transportowi towarów i przedmiotów przy przekraczaniu granicy państwowej transportem kolejowym. Wprowadzenie systemu kontroli rentgenowskiej to skuteczne narzędzie służące nie tylko zapobieganiu przemytowi, ale także podnoszeniu jakości kontroli towarów objętych sankcjami. Taki system sprawdza się już w Kienie i Stasiłach przy granicy Litwy z Białorusią. Planowany jest zakup trzeciego systemu rentgenowskiego (kamery wideo, czujniki, komputery, programy) wraz z niezbędną infrastrukturą i zainstalowanie go w Kibartach na granicy z OK.

Wnioski. Na decyzję państw w zakresie budowy infrastruktury zabezpieczenia granicy wpłynęły następujące czynniki. Po pierwsze, w wymiarze ekonomicznym infrastruktura ma na celu ograniczenie przemytu i nielegalnej migracji. Po drugie, budowa systemów jest związana z sytuacją geopolityczną, w tym destabilizacją Ukrainy, transgranicznymi prowokacjami ze strony Rosji i Białorusi, testowaniem systemów zabezpieczeń granicy oraz weaponizacją migracji ze strony Białorusi. Po trzecie, celem Polski i Litwy było również komunikowanie strategiczne, dookreślające Rosję i Białoruś jako podmioty generujące zagrożenie i rzeczywistego agresora.

Do tej pory projekty inwestycyjne na granicy obu państw z Białorusią i Obwodem Królewieckim były realizowane zgodnie z planem i bez znacznych opóźnień. Co istotne, projekty Litwy i Polski stanowiły przykład dla pozostałych państw w regionie ([„Komentarze IEŚ”, nr 950](#)). Państwa wychodziły ponadto z przekonania, że bariery fizyczne nie zabezpieczają granic w sposób całkowity i pełnią jedynie funkcję prewencyjną oraz suplementującą inne systemy zabezpieczania granicy. Stałym elementem rozbudowy systemu ochrony granic stało się konsekwentne rozszerzanie zdolności detekcyjnych. Wprawdzie ogrodzenia nie były budowane w celu przeciwdziałania

zagrożeniom militarnym, jednak obecne i przyszłe inwestycje infrastrukturalne i dotyczące wyposażenia oddziałów SG powinny uwzględniać nowe uwarunkowania polityczno-militarne, zagrożenia o charakterze hybrydowym, a także być oparte na wnioskach z wojny rosyjsko-ukraińskiej ([„Komentarze IEŚ”, nr 927](#)).

Warto zaznaczyć, że państwa leżące nad Bałtykiem współpracują ze sobą w zakresie wzmocnienia północno-wschodniego odcinka granicy zewnętrznej UE. W 2021 r., po tym jak Litwa wstrzymała budowę ogrodzenia na granicy z Białorusią ze względu na brak drutu kolczastego, Estonia wysłała na Litwę ok. 100 km materiału. Ponadto Estonia wsparła Litwę trzema dronami w celu ochrony granicy zewnętrznej. Z kolei projekty infrastruktury granicznej na Łotwie realizowane są na podstawie projektów prowadzonych już wcześniej na Litwie. Dodatkowo część prac na granicy łotewsko-białoruskiej wykonuje spółka litewska.